

Демон (1960)

Вінграновський Микола Степанович

Гай-гай, моя фантазіє печальна, —
Моя невірна любко чарівна!..
Лиш відпусти тебе від серця до вікна,
Як ти летиш свобідна й безпричальна...
Гай-гай, моя фантазіє печальна!..

Всміхнись мені, коханочко моя!
Змалюй мені картини не трагічні,
Пошли мені квартали опівнічні,
Коли я вперше Демоном буяв.

І шепотів собі його молитви,
І плакав з радості в передчутті труда...
Не крізь прокляття, злигодні та битви
Мені вчувалась Демона хода.

Любов мені його лиш осявала,
Він тихим степом поставав мені...
Стояла Україна вдалині
І дні озорення мої благословляла.

Було мені так легко на душі. —
Казав учитель мій: розумно, чисто, ясно... —
Мов над землею груші запашні,
Думки гойдалися над серцем, щоб упасти.

Я жив тоді, мов складений із скла,
Бо світ в мені світився осіяний...
І все було: і друзі, і Москва,
І свято літ, і образ Юліани...

Прийди ж, гармоніє, в стривоженість мою
Перед високими картинами святими,
Я ними снів!.. І от я вже стою
Стривожений і тихий перед ними...
Прийди ж, гармоніє, в тривогненість мою!

* * *

Він пролітав між зорями, б'ючись,
Шматуючись об зорі опівночі.
Червоний піт із крил його сочивсь,
І сльози серця прибували в очі.

І відчай радості з грудей його хрипів!
Прокляття всесвіту несло, як перемога!
Кидалось небо вічністю під нього,
Пробитий простір вслід йому кипів...

Прощай, небесна доле моя вбога!
Прощай, печаль, і роздуми сумні!
Це, Земле, ти кричиш у глибині,
І стогін твій — моя свята дорога!

Нема мене — якщо тебе нема!
Немає космосу, якщо тебе не буде!
Нема нічого! — хаос, і пільма,
І вічне царство тиші і огуди!..

Я вилечу! Я розлечу себе,
Але візьму у думи твою долю,
Води твоєї тіло голубе
Я обніму до золотого болю!..

Це ми колись, незрілі і малі,
Удвох життя нежите починали.
Ми слів страждання ще тоді не знали,
Була дівчам ти в первозданній млі.

Приходив юний всесвіт голубий
Світилами пахкими опівночі,
І над неясність нашої судьби
Зоря зірниці зазирала в очі.

Мовчу!.. Мовчу!.. Я спомини жену!
Я серцем вистукав всесвітню домовину,
Її всесвітню тишу крижану
Я проклинати буду до загину!

Ніщо не звабить від Землі мене!
З'явися, Байроне, в цю мить переді мною!
Ти перший викликав мене в життя земне
І перший мукою споїв мене земною.

Ти чорним світлом ночі освітив
Мої літа, тоді ще молодії,
Презирством, зверхністю і гнівом освятив
Мої думки, і пристрасті, і дії.

Ти звів мене над людством і повів
Про суєту суєт його і малість,
Про дивовижну днів його несталість,
І ти мені свободу заповів!

Байрон

Не нарікай на мене, древній друг!

Дорога людства — помилки і жертви.
І наше людство — юрмище хапуг,
Щоб тільки красти, спати, жерти.

Любов у нім дорівнює ганьбі!
Свобода четвертується законом!
Розгоном мрій і творчості розгоном
На цій Землі не здобрувать тобі!

І я кажу: вчарований титан
Не змінить світ ні в пісні, ані в герці,
Сосна печалі виросте у серці,
Голками вп'ється у відкритість ран...

Демон

Лечу, як сплю... І сніння це страшне...
З'явився, Лермонтов, в цю мить переді мною!
Ти вдруге викликав мене в життя земне
І вдруге мукою споїв мене земною!

Мені кохання ти подарував!
Будь прокляте моє святе кохання! —
В огні страждань і болів я почав

Безсмертям мірять болі і страждання.

І прокляли Земля мене і люд!
Земля за люд, безсмертям оповитий,
За вічних дурнів, за безсмертний бруд
І за безсмертну смерть негордовиту.

А люд прокляв за Землю за малу!
Герой за рани, бідний кляв за сало,
А геній кляв за муки чи хвалу,
І небо в мене зорями жбурляло!

Лермонтов

Печальний мій!.. Не говори мені
Про давню нашу дружбу незavidну.
Я сам згорів на чорному вогні
Темнот людських!.. І дня було не видно.

Бо хто життя сучасністю згубив.
Тому чужа майбутнього упевність.
Безсилий силою, я знав свою даремність
І зненависть... Я зненависть любив!

Нове життя, вітчизну іншу, бога
Я видумать для радості не міг!..
Дорога людства радістю убога,
І розверстована глибинна ця дорога

Піснями кращими товаришів моїх.

Демон

Мені життям написано було
Не ненавидіти, не клясти, а любити.
Століття за століттям протекло,
Епохи просміялись, наче діти.

Я сів жаж, і зненависть, і сум,
Вигнання дух, я сів зло усюди...
Прощай, старе! Чоло моє і груди
Нові глаголи дням земним несуть!

Я спалюю той предковичний жаж,
Який наводив я на велелюдну кволість!..
Людської долі неохайна повість
В моїй душі на чистих сторінках!

В моїй душі безсмертний дух народів,
В моїй душі енергія століть...
Почнись, епохо чистих небозводів,
Епохо згоди, хліба і суцвіть!

* * *

...Він пролітав між поглядами сонць,
Одна глибінь мінялася другою...
Колись, зацькований, дорогою такою
Він од Землі летів у неспокою,
І помстою тремтіла його моць...

Минає все. Цькування проминуло.
І Демон Землю кликав уві сні...
Обридлий всесвіт, зорі навісні
Йому всміхалися безпомічно і чуло.

Проходить все! Віки проблискотіли,
Вітри посивіли, і сонце підросло.
Земля придбала атом... І могили,
Як мертві думи випитої сили,
Рясніш усяли її старе чоло.

Була війна і на земній дорозі,
Над кроками держав і матерів,
Катастрофічні квіти бомбовозів
Чорніли й червоніли угорі.

Була війна. До ніжних небозводів
Тяглись гармати тихо по ночах,
І кров поранених народами народів
Текла з Землі і сохла на зірках.

Він оглянувся на всесвіт — простиралась
Небесна тиша в збурені поля,
А перед ним повільно оберталась
Хрестами перехрещена Земля...

Солоні хмари білою сім'єю
Несли з Землі, гарячі і грузькі, —
То сльози піднімалися людські
І хмарами ставали над Землею.

Кружляло сонце, кулями пробите,
І попелом розвіювались дні.
Жінки у полі закосили жито,
Що вирросло з розвіяних синів...

Оглухла птиця пісню окликала,
Тріщали голови будинків уві млі,
І став Солдат! Перед Солдатом встала
Кривава тінь на чорнім неба тлі.

Демон

Печальний я... І тінь моя в крові...
Земля ворухиться живими ще мерццями,
І на мерццях ромашки у рові
Гойдаються червоними тільцями...

Солдат

Ти хто такий?

Демон

Я вічний дух Землі...

Солдат

З якої роти?

Демон

Плачу і страждаю...

Солдат

А я — Солдат. У мене на чолі
Вінок наруги. Духа я не знаю.
Я єсть Солдат. Із черева мого
Стирчать сьогодні африканські списи.
В моїй руці народів чорних список.
Мені наказано не повертати кругом.
Я знищив сто народів і культур,
Я згвалтував красу і ніжність людства.
Я з тюрем весь, концтаборів, тортур,
Ганьба людини, я вірець безпутства.
Я весь в прокляттях, попелі й димах,
Одружений на смерті, я пропах

Двадцятивічним ароматом смерті!..
Не сплять мої політики сумні!
Базіки многотрудні, величаві!
Попростирали язики криваві...
Їм говорить — а діяти мені!
Та я вдоволений: в базіканні про згоду,
Про мир і розквітаючий прогрес
Вони модернізують від народу
Мене таємно!.. Смерті вічний пес,
Я їх слуга — я знищу все навколо
І знищу їх — дорога в смерть одна.
Двадцятий вік я ухопив за горло —
В моїм запасі атомна війна.
У затишку, коли моїх моторів
Не чуть біля слов'янських берегів,
Я, увімкнувши очі із-під брів,
Співаю басом в атомному хорі.

Демон

Я тихо стогну в розпачі глухим...
Я не питаю навіть, люди, хто ви?
У цім вечірнім присмерку сухім
Дивлюсь очима суму на діброви.

Прощай, Земля! Не жаль мені нічого!
Жаль одного, що ти, Земля, — моя...
Затихни, боле, і засни, тривого,
Ви не мої, і я для вас — не я!

Воюй. Земля! Плоди двоногу малість!
Плоди собі держави і гроби,
І суєту, і підлість, і зухвалість,
А там що хочеш думай і роби!

Лети собі! Обмотуйся віками,
Намотуйсь на страждання і війну!
Під всепожерними вселюдними руками
Ти дух свій випустиш в якусь добу одну!

І вже тоді ув атомній пустелі,
Вдихаючи ганебність і нудьгу,
Я по твоїй, колись живій, оселі
Один блукатиму крізь сонячну югу...

* * *

Він пролітав між. селами в степах,
Між телевізорними вежами нічними,
Попід ворота, арки і мости,
Поміж столицями, великими й малими,

І понад серцем трудним і ясним
Вставала дума трудна і прозора,
І тихо серце... І всесвітнє море
Схилялося над озером земним.

Схилялося... дивилося... мовчало...
І чеберяло хмарами вгорі!..
І мовби посміхатись починало
Над синістю світань і вечорів.

Над людством і стражданнями людськими,
Мов говорило Демону й мені,
Що ми із ним і наші ночі-дні,
Держави, техніки, світогляди і рими,

І все, що люблено, що вистраждано в нас,
У нашому вселюдному двобої,
Ввіллється в час загибелі людської
У всепланетний знищувальний час...

Цвіли ромашки на весняних гулях,
Зозулі закували на жита...
І на весь всесвіт ще Земля-зозуля
Кувала Демону земні свої літа...

Колискова Землі

Тюрми притихли, заснули,
Сплять президенти і я...
Люленьки, люлі, ой люлі,
Африко чорна моя...

Сплять вже ракети і кулі,
Сплять генерали і я...
Люленьки, люлі, ой люлі,
Азіє жовта моя...

Сплять і могили забулі,
Концтабори сплять і я...
Люленьки, люлі, ой люлі,
Біла Європа моя...

Люлі, Америко, люлі,
В вічні полинемо сни —
Двадцять століточок сниться
Світ без війни.

1960

Постійна адреса: http://ukrlit.org/vinhranovskyi_mykola_stepanovych/demon